

آبخیزداری در ایران

چالش‌های مدیریتی در مدیریت آبخیزهای کشور

- فقدان آمایش سرزمین
- بهره برداری بیش از توان زدآوری (تولید) به پوشش گیاهی
- وقوع دوره‌های خشکسالی متواتی
- عدم تناسب اعتبارات تخصیصی با حجم فعالیت مورد انتظار
- فشارهای روزافون افراد غیر مختصص بر اجرای پروژه‌ها و لذا عدم تمکن بر فعالیتهای جامع و یکپارچه
- فقدان تحقیقات کاربردی به ویژه در امر ارزیابی میزان موفقيت طرح‌ها
- ناهمانگی بین دستگاه‌های اجرایی منطقه برای اجرای فعالیتهای جامع آبخیزداری

بیمارستان میلاد شهریار
۰۲۱-۶۵۲۷۱۶۶۰-۴
WWW.MILAD-HOSPITAL.IR

اجرای عملیات آبخیزداری، حفاظت از منابع حیاتی آب و خاک کشور

اقداماتی برای حفظ آب و خاک

حفظ پوشش خاک، کنترل فرایندها و اشکال مختلف فرسایش و انتقال رسوب، مهار و کنترل سیلاب‌های ویرانگ، مواجهه با بحران‌های خشکسالی و کم‌آبی، کنترل و مهار رانش زمین، تقذیه سفره‌های آب زیرزمینی و آبخوان‌ها از اهداف نهایی فعالیت‌های آبخیزداری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور است.

برنامه راهبری آبخیزداری و حفاظت خاک: این برنامه با هدف، حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع آب و خاک، بویژه در حوزه‌های آبخیز بحرانی، کاهش فرسایش خاک و رسوب، کاهش سیل خیزی و بهره‌برداری بهینه از نزولات آسمانی و همچنین بهره‌برداری بهینه از اراضی در قالب ۸ طرح ملی و ۶ طرح استانی در سطح کشور اجرا می‌شود.

در کلیه پروژه‌ها و فعالیت‌های آبخیزداری حداقل چهار فعالیت شامل مطالعات تفصیلی و اجرایی، عملیات اجرایی آبخیزداری، آموزش و ترویج و پایش و ارزیابی اجرا می‌شود.

عملیات آبخیزداری می‌تواند از نوع مکانیکی مانند احداث بندهای خاکی، سنگی ملاتی و گالیون‌ها یا از نوع بیولوژیکی از طریق توسعه پوشش گیاهی منطقه مورد نظر و یا ترکیبی از این دو نوع یعنی بیومکانیکی باشد.

کنترل فرسایش خاک و جلوگیری از تجمع رسوب در مخازن سدها، حفاظت از آب و خاک و جلوگیری از هدر رفت خاک‌های حاصلخیز، کنترل، پخش و افزایش بهره‌وری از سیلاب و کاهش وقوع سیل در شهرها و آبادی‌های سیل‌گیر، افزایش کیفیت و کمیت آب و جلوگیری از تبخیر از ثمرات اجرای پروژه‌های آبخیزداری در منطقه است.

آبخیزهای سرزمین ایران

آبخیزداری چیست؟

آبخیزداری علم طراحی و مدیریت حوزه به منظور حفاظت و استفاده صحیح و پایدار از منابع طبیعی با توجه و پیژه به منابع آب و خاک است. تنفسیه سفره آب‌های زیرزمینی و افزایش تولید محصول، پیشگیری و مهار فرسایش خاک و سیالاب‌های مخرب، حفظ و احیاء آبخیزهای بحرانی و تقویت پوشش گیاهی بخش مهمی از اهداف عملیات آبخیزداری به شمار می‌روند.

آبخیزداری، ضرورت اجتناب ناپذیر

فشار انسان بر جنگل، مرتع، خاک و زمین، روند روزافزون شهرنشینی و توسعه سطوح غیر قابل نفوذ، هر روز احتمال سیل خیزی را در مناطق مسکونی افزایش می‌دهد. از طرفی بنا بر پیش‌بینی سازمان ملل، تا سال ۲۰۲۵ ایران در فهرست کشورهایی قرار می‌گیرد که با کمبود آب مواجه خواهد شد. از این‌رو اجرای پروژه‌های آبخیزداری از مهمترین اقداماتی است که می‌تواند با کاهش خسارات سیل و فرسایش خاک موجب تغذیه آبخوون‌ها و تولید مواد غذایی شده و ما را از این نگرانی رهایی بخشد.

میزان فرسایش خاک در ایران حدود ۲ میلیارد تن در سال برآورد شده است (حدود ۱۶/۷ تن در هکتار) که با شاخص جهانی ۵ تا ۶ تن در هکتار، فاصله بسیار زیبادی دارد. اثرات این میزان فرسایش خاک، بالغ بر ۳۳۶ میلیون متر مکعب رسوب‌گذاری در مخازن پشت سدها و به میزان حدود ۵۰۰ میلیون متر مکعب رسوب‌گذاری در شبکه‌های آبریز و زهکشی مدرن و سنتی و از دسترس خارج شدن هزاران هکتار اراضی مزروعی می‌باشد. اهمیت اقدامات آبخیزداری زمانی بیشتر نمود پیدا می‌کند که بدایم در وضعیت فعلی حدود ۲۵۵ شهر معادل ۴۱۵ درصد کل شهرهای کشور، ۸۶۵، پارچه‌آبادی معادل ۱۲/۷ درصد آبادی‌های کشور و حدود یک میلیون هکتار از اراضی زراعی شامل باغات، اراضی آبی و دیم واقع در دشت‌ها و حاشیه رودخانه‌ها، ۲۰۰۰، رشته قنات و بخش قابل ملاحظه‌ای از جاده‌ها و راههای ارتباطی در معرض خطر سیل قرار دارد.

هر ۱۵۰ هزار هکتار فعالیت آبخیزداری می‌تواند به میزان ۳۰ تا ۵۰ درصد خطر سیل‌گیری یک شهر، ۲۰ روستا و ۲۰۰ هکتار اراضی زراعی و بخش قابل توجهی از جاده‌ها و راههای ارتباطی و سایر تأسیسات زیر بنایی را کاهش دهد.

حدود ۹۰ تا ۹۵ میلیون هکتار از مساحت کشور را مناطق کوهستانی و شیبدار و حدود ۶۹ تا ۷۴ میلیون هکتار را مناطق کم‌شیب و دشت‌ها تشکیل می‌دهند. حدود ۵۵/۵ درصد مساحت کشور معادل ۹۱ میلیون هکتار از عرصه حوزه‌های آبخیز کشور سیل‌خیز است. این عرصه‌ها در تولید هرزاب‌های سطحی که سریعاً در دسترس خارج می‌شوند نقش داشته و در تشید فرسایش و ایجاد سیالاب‌های مخرب مؤثrend.

حوزه آبخیز عرصه‌ای است که روان آب ناشی از بارش بر روی آن توسط آبراهه‌ها جمع آوری و به یک خروجی نظری رودخانه، آب ابیشت، تالاب، دریاچه و دریا هدایت می‌شود. به عبارتی دیگر حوزه آبخیز تمامی سطحی را در بر می‌گیرد که آب‌های سطحی در آن منطقه به سمت نقطه یا محل مشخصی جریان می‌باشد. عرصه حوزه‌های آبخیز کشور شامل ۶ ابرحوزه می‌باشد. هر یک از این حوزه‌ها به حوزه‌های کوچک و تا چندین ره نیز کوچکتر تقسیم می‌شود. این شش ابرحوزه عبارتند از: ۱- حوزه آبخیز دریایی خزر با ۷ حوزه کوچکتر، ۲- حوزه آبخیز خلیج فارس و دریای عمان با ۹ حوزه کوچکتر، ۳- حوزه آبخیز دریاچه ارومیه، ۴- حوزه آبخیز فلات مرکزی با ۹ حوزه کوچکتر، ۵- حوزه آبخیز مرزی شرق با ۳ حوزه کوچکتر و ۶- حوزه آبخیز قرقاوم.

تقسیمات حوزه‌آبریز اصلی کشور

بر اساس تقسیمات آبخیزداری، عرصه حوزه‌های آبخیز حدود ۱۲۵ میلیون هکتار معادل ۹۳ درصد از مساحت کشور را در بر می‌گیرد. حدود ۳۹ میلیون هکتار باقیمانده از سطح کشور را مناطق بیابانی، کویری، باتلاقه‌ها، دریاچه‌ها، شهرها و ... تشکیل داده است.